

ביה"ס המקיף "גינזבורג האורן", יבנה – חט"ע

המגמה ללימודי מגדר

הצעת תוכנית לימודים ייחודית בלימודי מגדר

לחטיבה עליונה

(2 יח' לימוד)

מגישות:

מילר פוליאק אורית

אלמוג רינת

תשס"ט, 2009

תוכן עניינים

עמוד 3	מבוא
עמוד 4	סיבות והנמקות
עמוד 5	ייחודיותה של התוכנית
עמוד 5	כותבי התוכנית ושותפיה
עמוד 6	התלמיד וצרכיו
עמוד 7	המורה ותפקידו
עמוד 8	החברה וצרכיה
עמוד 9	התפיסה הרעיונית
עמוד 12	מטרות התוכנית
עמוד 13	מקורות ביבליוגרפיים

– מבוא –

תכנית לימודים בנושא מגדר בהיקף של 2 יחידות לימוד לבגרות, התפתחה מתוך תפיסת עולם מודעת ומחייבת של המורות, מובילות התכנית, שרואות חשיבות בהוראת מדעי החברה בכלל ולימודי מגדר בפרט, כאמצעי לעיסוק מושכל בתכנים מגוונים, בנושא חינוך לשוויון בין המינים.

יזמה זו נמצאת בהלימה עם תפיסותיהן של הממונה על השוויון בין המינים בחינוך, הגב' מרים שכטר ושל המדריכה המרכזת בתחום מדעי החברה, הגב' דניאלה פרידמן המעודדות ותומכות בכתיבת תו"ל ייחודיות בתחום זה.

הפדגוגיה הפמיניסטית, שעל עקרונותיה מתבססת תכנית לימודי המגדר, רואה במרכיב המגדר גורם משמעותי בעיצוב החברה. לפי פדגוגיה זו, המבנה הפטריארכאלי של החברה משחזר ריבוד מעמדי, מגדרי, אתני בכל המוסדות החברתיים וכן גם בחינוך. על פי מבנה זה, נשים ממוקמות בחברה במקום נמוך המפחית מערכן כאשר מערכת החינוך שותפה לכך ומחזקת את התופעה באמצעות הידע המועבר בתכניות הלימוד הגלויות והסמויות ובאמצעות הפרקטיקות הפדגוגיות הנפוצות בה. המאפיינים ה"נשיים" וה"גבריים" כפי שהם מוכרים לתלמידים, אינם רק תולדה של שוני ביולוגי, אלא גם של תהליכים מבניים, חברתיים, פוליטיים ותרבותיים שניתן לשנותם.

התהליכים הללו הביאו לצמצום קולן של נשים בזירות השונות ולהדרתן מהשיח הקולקטיבי.

עפ"י הפדגוגיה הפמיניסטית, השינוי יתאפשר, באמצעות שינוי הסדר החברתי ושינוי השוויון בין אוכלוסיות שונות במערכת החינוך.

מערכת החינוך נוהגת לספר על הנרטיב העצוב של נשים במוסדות החינוך במקומות עבודה ובמשפחה, כחלק מתכנית לימודים. דבר זה מספק לדעתנו את הידע, אבל הוא אינו מספק את השינוי המבוקש.

אנו סבורות כי נידרש שינוי פרדיגמטי ומאמינות כי ניתן ליצור תוכנית לימודית שתספק סביבה חינוכית תומכת בפיתוח הפרט. תכניות הלימודים הקיימות במקצועות השונים, לא הצליחו להביא לשינוי הסדר החברתי ולשוויון הזדמנויות. מאחר ולמערכת החינוך יש תפקיד מרכזי בהנחלת שינויים ערכיים-חברתיים, נדרשת תכנית לימודים שתעודד תלמידים ליצור חברה שוויונית וצודקת יותר, חברה בה כל פרט יוכל לממש את הפוטנציאל הטמון בו ללא מחסומים חברתיים ותרבותיים.

ברוח זו, תכנית הלימודים המוצעת תתמקד בשינוי הפרדיגמה החינוכית באמצעות עיסוק בתכנים המבקשים להשפיע, תוך עיסוק ביקורתי בידע קיים ובתכנים שונים, על תחומי הפעילות החברתית והתרבותית של התלמידים ולהעלות לסדר היום הבית ספרי את הצורך בשינוי והתייחסות מגדרית חלופית.

1. סיבות והנמקות

לביה"ס, כסוכן חיברות משמעותי, יש תפקיד ביצירת חשיבה שונה אצל תלמידנו. בית הספר מהווה מוקד למפגש חברתי, באמצעותו מגבשים בני הנוער את זהותם ולומדים על התפקידים המגדריים המיועדים להם בהמשך חייהם. חינוך לשוויון הזדמנויות באמצעות תוכנית לימודי מגדר, תבסס את ההכרה כי בין המינים קיימים אמנם הבדלים ביולוגיים, אולם השוני נובע גם מתפיסות חברתיות, תרבותיות ופוליטיות. תוכנית לימודי מגדר תסייע בניתוח הסטריאוטיפים בדבר ההבדלים בין המינים, תאפשר מתן הזדמנות שווה לשני המינים, תהווה מנוף למימוש עצמי, תסייע בנקיטת עמדה ובניית אמירה אישית ותממש את מלוא הפוטנציאל הטמון בתלמידים.

בביה"ס קיימת בשלוש השנים האחרונות תכנית בנושא "העצמה נשית", אותה מובילה המורה רינת אלמוג. במסגרת התכנית, נפגשת קבוצת בנות אחת לשבוע, בשעות אחה"צ. מפגשים אלו חידדו את הצורך ביצירת תחום לימודי ייחודי לנושא זה שמגמת לימודי מגדר יכולה לענות עליו.

תכנית לימודי המגדר מבקשת לענות על הצרכים הבאים:

1. בהמשך לפרויקט העצמה נשית ופעילויות מגדריות אחרות, שהפכו להיות חלק מהתרבות הבית ספרית, החלו חלק מתלמידי בית הספר להתעניין בלימודי מגדר. התכנית מבקשת לאפשר לתלמידים לשאוף בעתיד לחיות בחברה שוויונית יותר, חברה שבה לגברים ולנשים יהיה שוויון בהזדמנויות וחיים על פי ערכי צדק חברתי.

2. התכנית מבקשת לענות על הצורך של התלמידים בלימודים שסייעו בגיבוש ועיצוב זהות מגדרית, אישיות ותפיסת עולם.

3. התכנית מבקשת לענות על הצורך של התלמידים בגיוון מקצועות הבחירה, במיוחד בתחום מדעי החברה.

4. לימודי מגדר מבקשים לענות על צורך התלמידים בתחום לימוד חדשני, אקטואלי ומבוקש.

5. התכנית מבקשת לענות על הצורך של המורות להנחיל את ערכי השוויון בין המינים ועל רצון לסייע לתלמידים לגבש זהות מגדרית.

6. התכנית מבקשת לענות על צרכי ביה"ס המבקש לאפשר למוריו ולתלמידיו לימוד במסגרת תוכניות לימודים ייחודיות שיעניקו אתגרים חדשים ויזמנו מוטיבציה ללמידה.

7. התכנית מבקשת לבנות תהליך חינוכי המבוסס על לימוד, רב שיח וחשיבה ביקורתית.

8. התכנית מבקשת ליצור רצף והמשכיות בין ביה"ס לאקדמיה ולאפשר לתלמידים ללמוד לימודים מתקדמים באוניברסיטאות בתחום המגדר. תכנית הלימודים תניח את התשתית המתאימה לקראת לימודים אקדמאיים בתחום ההולך ומתפתח.

9. לימודי המגדר יעניקו מענה לתוכניות של משרד החינוך בתחום השוויון בין המינים ויאפשרו להדריך וללמד ברוח ערכים מרכזיים אלו.

2. ייחודיותה של התכנית

תכנית לימודי המגדר המוצעת לעיל, הינה תוכנית ייחודית. נכון להיום, טרם נכתבה עדיין תוכנית לימודים רשמית לבגרות בנושא זה ובהיקף שתי יחידות לימוד. לפי חזון של המורות, כותבות התכנית, יעסקו לימודי המגדר במתן הזדמנות שווה לתלמידים, בני שני המינים ובלומוד הנושא המגדרי על היבטיו בתחומים השונים. התכנית מבקשת להקנות חשיבה ביקורתית ולפתח חשיבה שוויונית בתחום המגדרי.

נושא המגדר ניזון מתחומי דעת רבים ושונים ובראשם תחום מדעי החברה. ייחודיות התוכנית היא בחשיפה לתחומים רבים אשר משיקים למגדר המקיימים זיקה הדדית כמו אומנות, קולנוע, ספרות ושירה מחד, כלכלה ומדעי המדינה מאידך. לרב תחומיות זו יתרונות רבים עבור התלמידים שכן היא תחשוף בפניהם מגוון רב של מושגים ותחומים ותייצר חשיבה אינטגרטיבית ומקיפה. התלמידים יכירו דיסציפלינות נוספות ויפתחו גמישות מחשבתית נרחבת וראיית הנושא מכמה נקודות מבט, התואמים את צרכי החברה במאה ה-21. זיקה הדדית בין התחומים מתחייבת מאחר ולימודי המגדר אינם דיסציפלינה נפרדת, דבר המקבל ביטוי בכל תחומי החיים ויש לו משמעויות והשלכות נרחבות. בנוסף, תוכנית לימודי המגדר ייחודית ושונה מתוכניות אחרות מאחר והיא מתבססת על השקפת העולם הפמיניסטית, מבקשת לבחון את יחסי הכוחות בין המינים לאורה ולהביא לשינוי תפיסתי בקרב התלמידים. התכנית רלוונטית לחיי התלמידים ולמציאות בה הם חיים, המייחסת במיוחד בשנים האחרונות, מקום מרכזי לפרט ולצרכיו. התכנית, בשילוב תחום הדעת מדע המדינה, תאפשר לבדוק את תופעות ההשתתפות הפוליטית ברמותיה השונות, להדגיש את חשיבות המעורבות האזרחית ולסייע בהפנמת ערכי הדמוקרטיה.

התוכנית מבקשת ליצור בקרב התלמידים רגישות לקבוצות מיעוט פגיעות וחלשות ולסייע להן לממש את זכויותיהן. לאור זאת, מאחר וניכרת בקרב חלק ניכר מאזרחי המדינה תפיסת אזרחות פסיבית בעיקרה, התכנית, שעוסקת בנושא ערכי מבקשת לעודד את התלמידים לנקיטת עמדה ולמעורבות חברתית.

3. כותבי התכנית ושותפיה

צוות ההוראה יכלול שתי מורות מצוות מדעי החברה בביה"ס. אלמוג רינת: מ.א. בפוליטיקה השוואתית, רכזת מדעי החברה ואזרחות, רכזת פדגוגית בביה"ס. מעבירה הרצאות בתחום המגדר עבור מנהל חברה ונוער. מעבירה סדנאות בתחום העצמה נשית לבנות בשכבה יוד ובעלת ידע מקיף בתחום המגדר כחלק מהתואר הראשון והשני.

פוליאק מילר אורית: מ.א. במינהל החינוך ולימודים לקראת תואר שני ב"לימודי דמוקרטיה". מורה לסוציולוגיה ומדעי המדינה שנים רבות, בעלת הכשרה כמנחת קבוצות וריכוז חברתי.

צוות ההוראה ילווה ע"י מנחה מקצועית, ד"ר אתי גלעד. ההנחיה תסייע למורות להתמודד עם בעיות העלולות לצוץ במהלך ההוראה, ותסייע בגיבוש אסטרטגיות הוראה- למידה שיענו על צורכי המורות והתלמידים.

4. התלמיד וצרכיו

כיתת המגדר מיועדת לבנות ולבנים בחירת התלמידים תעשה לאחר כניסת המורה לכיתות לשם מתן הסבר וחשיפה לנושא. תוסבר לתלמידים חשיבות הזיקה לנושאים הקשורים למגדר, לפיתוח ראייה ביקורתית ולשינוי חברתי.

קריטריון הקבלה למגמה הינו ממוצע ציונים של 70 ומעלה.

תלמידי כיתת המגדר מתמודדים, כמו בני גילם בחברה הישראלית, עם מתחים הנובעים מהצורך בגיבוש זהות וכתוצאה מרקעים שונים- עדתיים, כלכליים ומגדריים, באופן גלוי וסמוי. תכנית שתעסוק במגדר תיתן ביטוי לשונות שבין גברים לנשים ותנסה להעניק לתלמידים כלים שיסייעו בהתמודדות עם מתחים אלו. התוכנית אף מבקשת לפתח חשיבה ביקורתית, שתסייע לתלמידים, למורות ולחברה כולה לדון בחשיבות ערכים כגון- שוויון, מוסר וצדק. צורך נוסף שזוהה מתייחס לבנות שחשות את המתח המגדרי ואת כוחניות הבנים בסביבתן. רבות מהבנות חשות שאין להן כלים להתמודד עם המתח, חלקן מבטאות חוסר אונים בנושא זה ומרגישות שהן נדחקות לפינה מול כוחניות הבנים. באמצעות התכנית יוענקו למשתתפיה כלים להתמודד עם תחושות אלו, שיסייעו לגשר על הפערים, ולבנות סביבה של בנים ובנות שחיים ללא איום ומתחים מגדריים. התלמידים יבינו את השונות במינם אך ידונו בצורך בשוויון ההזדמנויות לשני המינים. הלגיטימציה לשונות בתחום אחד תקרין על הלגיטימיות לשונות בתחומי החיים האחרים בביה"ס. בכיתת המגדר צפויים ללמוד מתבגרים שעסוקים בנושא בניית הזהות העצמית. התלמידים מעלים שאלות ערכיות ותהיות לגבי התנהגות האנשים בסביבתם. התלמידים מתוודעים לייחוס תכונות אופי על בסיס מגדרי כגון- הישגיות ותחרותיות לבנים ועדינות ורגישות לבנות. התכנית תאפשר לבנות זהות נטולת סטריאוטיפים, מקבלת ושוויונית יותר. התלמידים יכירו בעוצמותיהם ובחולשותיהם וידעו להתמודד איתן, כפועל יוצא של לימודי המגדר. כמו כן, גיל ההתבגרות מאופיין בהתפתחות קוגניטיבית, מוסרית ורגשית, התמודדות עם שינויים בתחומים רבים וקשיים הנובעים מכך. התלמידים אינם עוד ילדים אולם עדיין לא שייכים לעולם המבוגרים. הם מבקשים להיראות "גדולים", מגלים את מינותם ומחפשים בני זוג. התלמידים מבקשים עצמאות וביטחון ומעוניינים לדעת יותר על העולם שמחכה להם בחוץ.

תוכנית הלימודים עשויה לסייע בהתמודדות עם קשיים ע"י העצמה אישית, הקניית בטחון ובניית הזהות הייחודית. התוכנית תענה על הצורך בלימוד יחסי הכוחות האופטימאליים בין נשים לגברים, תנחה בנושא מעמד בני הזוג בתא משפחתי, תעלה לדיון מה מותר ומה אסור במערכות יחסים, תעודד יחסים המושתתים על כבוד ושוויון ותאפשר התנסות במעורבות חברתית ע"י שילוב התלמידים במסגרות חינוכיות בעיר לשם העברת פעילויות העוסקות במגדר.

5. המורה ותפקידו

לימודי המגדר מזמנים אתגר אינטלקטואלי ורגשי בקרב המורות והתלמידים, שכן נושא השוויון עדיין מעורר ויכוחים ואי הסכמות בחברה. תפקידן של המורות שילמדו תכנית זו מורכב ומעניין: מצד אחד, אחראיות המורות להקנות את הידע התיאורטי הנדרש ולחשוף את התלמידים למגוון תחומי דעת. בהיבט השני, המורות תשמשנה כמנחה, תעודד נטילת אחריות ומעורבות חברתית ותסייע בשילוב אירועים אקטואליים מהארץ והעולם בתכנים הנלמדים. לצורך זה, יהיה על המורות ליצור אקלים נעים ונינוח, שיזמן דיונים גם בנושאים טעונים ורגישים כמו מיניות או סטריאוטיפים. לצורך הדיונים תידרשנה המורות להשתמש באסטרטגיות הוראה חלופיות ומגוונות ובכישורי הנחייה. תהליך ההוראה הספיראלי דורש מהמורות רגישות והבנה של צרכי הקהילה ממנה באים התלמידים, קשיים ועמדות. המורות תסייענה לתלמידים להתחבר לקהילה ולתרום לה באמצעות הידע והתובנות שהפנימו.

6. החברה וצרכיה

כותבות התכנית רואות חשיבות רבה במתן מענה לצורכי הקהילה בהגברת המודעות לנושא השוויון בין המינים. מענה זה יינתן באמצעות השתלבות תלמידי המגמה בגני ילדים ובתי ספר יסודיים ברחבי העיר, לשם העברת פעילויות ותכנים מקדמי שוויון הזדמנויות. בנוסף, מבקשת התכנית להביא לנקיטת עמדה ולחנך למודעות פוליטית, דברים שסייעו בהתפתחותם המוסרית של התלמידים וסייעו בגרימת שינוי בסביבתם. דברים אלו עולים בקנה אחד עם ה"אני מאמין הבית ספרי" המעמיד במרכז את תרומת הפרט לקהילה ומבקש לחנך למתן כבוד לשונה ולשוויון. ביה"ס רואה עצמו מחויב להכשרת התלמידים להתמודדות בעולם מודרני משתנה, תוך טיפוח נקודות החוזק והעצמת הלומדים, בין היתר תוך חיזוק דרכי ההוראה החלופיות וזימון אפשרויות שונות לתלמיד לבטא את יכולתו ולחוות הצלחה, מתוך אמונה שהשכלה וידע הם כוח שיאפשר לכל תלמידינו להתחיל את חייהם מנקודת זינוק כמעט שוויונית. מעצם היות ביה"ס הטרוגני, לומדים בו תלמידים הנחשפים למסורות והשקפות שמרניות, התוכנית תסייע להנחיל תפיסה חדשנית שתסייע בהבנה שיש לקדם נשים בחברה וליצור שוויון הזדמנויות. במסגרת תכנית לימודי מגדר, יפתחו התלמידים מודעות לסדר החברתי ויחסי הכוחות הקיימים במשפחתם ובסביבתם וירכשו כלים להתמודדות שונה, שוויונית יותר. התכנית מבקשת לפתח בקרב התלמידים התנהגויות שונות, המבוססות על כבוד הדדי ואיסור אפליה על רקע מין ולהעלות לסדר היום של התלמידים סוגיות חברתיות בנושא המגדר.

7. התפיסה הרעיונית של התוכנית

במאה ה-21, עם התפתחות הליברליזם והאינדיבידואליזם, נהרסו רבות מן המסגרות החברתיות והתרבותיות שהציבו את הנשים במעמד נחות וקבוע, שאינו ניתן לשינוי. ואולם, למרות ההתקדמות, מורשת העבר עדיין מתקיימת בתחומים רבים, בסטריאוטיפים מגדריים ובדעות קדומות שטרם נעלמו (רדאי, 1995). למרות ההסכמה הכללית שלנשים יש זכות לשוויון הזדמנויות, להיות שותפות פעילות בחברה ואוטונומיות, הרי שהפער בין חזון שוויון ההזדמנויות לבין מימושו הוא עדיין גדול. מעמדן הנחות יחסית של נשים בתחום הפוליטי ובשוק העבודה מאפיין את העולם המערבי. מנתונים שפורסמו על ידי האיחוד האירופאי (בתוך: פרץ, 2006) עולה שלמרות שבאמצעות אלה חלו התפתחויות חיוביות בהשתלבות נשים בשוק העבודה וברמת השכלה, מוסיפים להתקיים הפערים בין המינים בתחומים רבים. בדומה לעולם, גם בישראל עיקרון השוויון בין המינים בפני החוק מונח בבסיסה של החשיבה הדמוקרטית. המיתוס בדבר קיומו של שוויון בין גברים ונשים נשען על הישגיהן של הנשים בתקופת הישוב שבה נשים פעלו כשוות לגברים. תרומתן של הנשים למלחמת השחרור וגיוס הבנות לצה"ל, הוסיפו מימד בטחוני למיתוס השוויון שניזון גם מהישגיהן הפוליטיים של הנשים. מגילת העצמאות כללה הבטחה מפורשת לשוויון על בסיס מין, בשנת 1951 אישרה הכנסת את חוק שיווי זכויות האישה, בשנות ה-80 חקקה הכנסת חוקים שמטרתם לקדם את זכויות האישה, בראשית

שנות ה-90 נשות ישראל נהנות ממידה רבה של שוויון פורמאלי. אולם, למרות כל אלו, החזון לא מומש במציאות (ישי, 2008). גם במערכת החינוך, המהווה חלק מהחברה הישראלית, ומתפקדת כסוכן חיברות משמעותי, עדיין שורר אי שוויון בין המינים שכן היא אינה פועלת בחלל ריק, היא מהווה ביטוי לנורמות ולערכים של החברה הסובבת אותה. בהשראתה מעוצבת השקפת עולמם של התלמידים, ועבודתם החינוכית של המורים צומחת על הקרקע התרבותית הדינאמית והמשתנה של החברה הישראלית. מערכת החינוך מהווה מראה לערכיה של החברה הישראלית ובתור שכזו מתפקידה לעצב את ערכיו של דור העתיד ועל כן יש חשיבות מרובה לנושא שוויון ההזדמנויות. מערכת החינוך בישראל, בהשוואה לעולם המערבי, שבויה עדיין בקונספציות מיניות סטריאוטיפיות המשקפות את חלוקת התפקידים המסורתית בין המינים, כך לדוגמא- עדיין קיימים פערים בהישגי שני המינים, בעיקר במקצועות המדעיים. כתוצאה מכך עדיין ישנן בנות המוצאות את עצמן ברמות תעסוקה נמוכות ופחות יוקרתיות, המאפיינות את רוב המקצועות הנשיים (כהן, 2002). כאשר מסגרות השייכות של הילד מתאפיינות באי-שוויון בין המינים הדבר משפיע על העברת המסר האי-שוויוני והפנמתו. "המסר הישיר והעקיף של מערכת החינוך הוא אם כן מסר שמרני, המאשש את חלוקת התפקידים הקיימת ומקבע את המעמד החברתי הנחות של נשים" (תמיר, בן-פורת, 2002, עמ' 5). בשנים האחרונות החלה מתפתחת המודעות לצורך להביא לידי מימוש את השוויון בין המינים בתחומים השונים בכלל ובמערכת החינוך כסוכנת שינוי בפרט. הנחת היסוד הדמוקרטית היא שלגברים ונשים יש זכויות שוות מעצם היותם בני אדם בחברה דמוקרטית ומתוך כך, גברה ההכרה כי יש צורך לבנות סדר חברתי וחינוכי חדש שיקדם את מעמד האישה. לטענת תמיר ובן-פורת (2002), יכולתה של מערכת החינוך ליצור חינוך לשוויון בין המינים כרוך בשינוי תוכני ערכי מעמיק ביותר. על תהליך זה לכלול שינוי בתכני הלימוד, במסרים החברתיים המועברים ובעיצוב מחדש של עקרונות חשיבה מוסרית.

מתוך תפיסות אלו נולד הצורך בלימודי מגדר המבקשים לראות את האדם בהקשרים החברתיים, ולא להתעלם מהקשיים החברתיים הנובעים משייכות לקבוצה מופלת ומהפתרונות החברתיים שיכולים לסייע לשינוי המצב הקיים. לימודי מגדר מתבססים על המסקנה כי אין הבדלים אמיתיים או מדומים המצדיקים חלוקת תפקידים חברתית מסוימת וכי חלוקת התפקידים הנוכחית אינה תוצר של מגבלה טבעית, אלא פרי תרבות, ערכים, מסורת וחינוך.

תוכנית לימודי המגדר, מבקשת לקדם שוויון ערכי ומוסרי שכן אלו יסייעו בהעצמת התלמידים, בחיזוק ביטחונם העצמי, בהדגשת היבטים חיוביים באישיותם ובטיפוח חשיבה עצמאית וביקורתית. התכנית שואפת להעלות על סדר היום החברתי סוגיות אקטואליות העוסקות בנושא המגדר, זאת כדי לפתח חשיבה ביקורתית בקרב התלמידים ולאפשר בניית סדר חברתי חדש, מתוך אמונה כי העיסוק בזהות מגדרית יקרין על דפוסים משפחתיים, ויתרום לקיומה של חברה צודקת, מוסרית ושוויונית. לתלמידים יועבר מידע אקטואלי וחדשני שסייע בהבנת תופעות חברתיות העומדות על סדר היום, מערכות יחסים בין המינים ינותחו וישפיעו על חיי היום יום של התלמידים.

החשיבה שעמדה בבסיס כתיבת התכנית מבקשת לשלב בין ההיבטים התיאורטיים העוסקים במגדר, פמיניזם, מיניות ושוויון לבין ביטויים או אי-ביטויים בחיי היום-יום.

תוכנית הלימודים המוצעת בזאת בנויה סביב ציר מארגן שהוא תהליך של שינוי ולו שלושה מימדים המערבים רגש, קוגניציה והתנהגות:

א. העצמה אישית- לימודי המגדר מתייחסים לסטריאוטיפים ומיתוסים מגדריים המעכבים את התפתחותם של נשים וגברים ומסייעים בהפרכתם. התוכנית תאפשר לכל תלמיד ותלמידה להתפתח באופן מקורי וייחודי, ללא הפרדיגמות המגדריות, להכיר בערך עצמם ולהאמין ביכולותיהם. התוכנית תסייע לבטא איכויות כגון ארגומנטציה ואסרטיביות ולפתח מנהיגות בקרב התלמידים והתלמידות, שיביאו לשינוי אישי.

ב. חשיבה ביקורתית- לימודי מגדר בוחנים את הנחות היסוד העומדות בבסיס הסדר החברתי הקיים וחושפים את הבעייתיות שבהן. התוכנית מבקשת לחשוף את ההתעלמות וההדרה של ציבור הנשים ממוקדי הכוח בחברה ועל כן עושה שימוש בראייה מהפכנית וביקורתית שתוכל להצמיח מציאות חברתית שוויונית וצודקת יותר. לימודי המגדר מחייבים נקיטת עמדה ושינוי בתפיסה העצמית והסביבתית. במהלך הלימודים תתפתח החשיבה הביקורתית ותרבות השיח בקרב התלמידים.

ג. שינוי חברתי – אחת מההשקפות הפמיניסטיות טוענת כי דיכוי ואפליה של נשים הוא המקור של ההבניה המגדרית הקיימת, ולכן הסדר החברתי הקיים ניתן לשינוי באמצעות לימוד תיאוריות הדגשת ה"מצוי" וה"רצוי" והפער ביניהם בתחום המגדר.

תכנית לימודי המגדר תציב את נושא שוויון ההזדמנויות לנשים ולגברים במרכז הסדר החברתי החלופי. התהליך יתחיל בשינוי אישי וימשיך ויתרחב למעגלים נוספים בסביבתם של התלמידים- ביה"ס, המשפחה והקהילה.

מבנה התוכנית הינו ספיראלי מבחינת התכנים, התלמידים ילמדו מושגים ברמות שונות שיחזרו שוב בפרקים שונים. התוכנית תהליכית מבחינת השינוי המבוקש, שכן העצמה אישית תתקיים לכל אורכה ותוביל עד למימוש עצמי של התלמידים.

התוכנית מאורגנת בחמישה פרקים מרכזיים :

א. תולדות המחשבה והמאבק הפמיניסטיים בעולם ובארץ.

ב. שיטות מחקר סוציולוגיות ותרומת המחשבה הפמיניסטית למחקר האיכותני.

ג. מנגנונים חברתיים, תרבותיים וחינוכיים מקדמי שוויון ומשמרי אי שוויון בישראל.

ד. סוכני שינוי ודרכי התמודדות.

ה. מעורבות חברתית .

המבוא נועד לפתוח דלת להבנה היסטורית של הג'נדר. לחשוף את התלמידים למושגי יסוד שיסייעו בהבנת הפרקים הבאים.

הפרק הראשון שילמד בכיתה יא', יעסוק בתיאוריות מתחום הסוציולוגיה ומדעי המדינה העוסקות בשוויון ובפמיניזם. הפרק יניח את הבסיס להבנת תיאוריות מהתחום, ירחיב את הידע על סוגי פמיניזם, רעיונות היסוד של הפמיניזם והסברים על ההבדלים בין המינים .

דיון והסבר על קיומם של הבדלים בין המינים יפתח בקרב הלומדים ראייה מעמיקה ומפוכחת של המציאות המגדרית. ראייה והבנה הבנה זו יחדדו חשיבה ביקורתית ונקיטת עמדה בהמשך הלימודים במגמה.

הפרק השני שילמד בכיתה יא' יעסוק בשיטות מחקר סוציולוגיות ותרומת המחשבה הפמיניסטית למחקר האיכותני. הוראת הפרק בכיתה יא' מבקשת להקנות כלים לביצוע מחקר בנושא המגדר.

המיומנויות שירכשו בפרק זה יישמשו את התלמידים לאורך לימודי המגדר, לדוגמה בפרק- נשים ופוליטיקה מוניציפאלית, יבנו התלמידים ריאיון וינתחו תוצאותיו.

הפרק השלישי שילמד בכיתות יא' ו- יב' ידגים כיצד השוויון ואי-השוויון באים לידי ביטוי בין היתר בחברה הישראלית בתחומים השונים (כלכלי, חברתי, פוליטי). פרק זה ידגיש תופעות חברתיות, שיאפשר ללומדים לחשוב באופן ביקורתי ולרכוש דרכי התמודדות עימן. הפרק מורכב ומקיף תחומים רבים ולכן יתפרס על פני שתי שנות ההוראה.

הפרק הרביעי יעסוק במודלים של הצלחה כמנוף לשינוי חברתי ויצג בפני התלמידים סוגי מנהיגות בכלל ומנהיגות נשית בפרט. הפרק ילמד בכיתה יב' מאחר והוא נבנה על בסיס ידע קודמים ומצריך חזרה על הנושאים בדרגות חשיבה מתקדמות, בהתאם לעקרון הספיראליות. הפרק יקנה ללומדים כלים לפיתוח אסרטיביות, דימוי עצמי חיובי ומודלים של מנהיגות לחיקוי.

הפרק החמישי יעסוק במעורבות חברתית ובמסגרתו יעבירו התלמידים מערכי שיעור אותם חיברו, לתלמידי בית ספר יסודי. פרק זה ילמד בכיתה יב' כשהוא מהווה סיכום של תהליך הלמידה בהיבטים הקוגניטיביים, הרגשיים וההתנהגותיים שיעברו התלמידים במהלך שנות הלמידה במגמה.

תוכנית לימודי מגדר מהווה שתי יחידות לימוד מתוך חמש יחידות הלימוד במדעי החברה. בפני התלמידים הבוחרים מגדר, עומדת הבחירה בין סוציולוגיה, פסיכולוגיה וכלכלה .

לימודי מגדר מבטאים זיקה למקצועות נוספים והם ישולבו במערך 5 יחידות הלימוד של מדעי החברה בצירוף למגמת סוציולוגיה, כלכלה ופסיכולוגיה, בהתאם לבחירת התלמידים. תלמידי מגמת המגדר לומדים מקצועות שונים מתחום מדעי החברה, כל אחד בהתאם לבחירתו ובהתאם לסל המגמות שביה"ס הציע.

תלמידי מגמת מגדר יצאו נשכרים משילוב המקצועות הנבחרים הנוספים וע"י כך יוכלו לחזק את הידע, לרכוש ידע נוסף ולהעשיר את התלמידים האחרים בכיתה.

תלמידי מגמת מגדר וסוציולוגיה- תיאוריות ומושגים, שיטות מחקר (תצפית ושאלון), סטריאוטיפים, ארגונים, מנהיגות, מעמד האישה וחיברות. תלמידי מגמת מגדר ופסיכולוגיה – תיאוריות המסבירות את ההבדלים בין המינים, עמדות וזהות, דעות קדומות, רגישות חברתית.

תלמידי מגמת מגדר וכלכלה- אי שוויון, שוק העבודה, מדיניות רווחה והעדפה מתקנת, המשק הישראלי.

התכנית מושתתת על תחום דעת ייחודי:

תחום מדעי המדינה שנקרא גם לימודי ממשל ופוליטיקה. לימודים אלו עוסקים בהתנהגות הפרט במעגל הפוליטי. בתכנית הייחודית, תהיה התייחסות לתנועות חברתיות, מנהיגות ומנהיגים שידגימו מודלים להצלחה ויקנו כלים למעורבות אזרחית והעצמה אישית.

מספר יחידות הלימוד בתכנית:

התכנית תילמד בהיקף של 2 יח"ל מתוך 5 יח"ל במדעי החברה.

2 יחידות הלימוד יילמדו במבנה של חמישה פרקים מרכזיים (סה"כ 186 שעות שבועיות)

110 שעות שבועיות יוקדשו להוראת החלקים המשותפים בתכנית ו 16 שעות להערכה (מבחנים והערכה חלופית) ו 60 שעות שבועיות יוקדשו להוראת החלק הייחודי בתכנית.

התכנית תצטרף לתכנית הלימודים בפסיכולוגיה או בסוציולוגיה או בכלכלה (לפי בחירת התלמיד) – 2 יח"ל + יחידה ה' (כתיבת עבודה בנושא מתחום מדעי החברה/מגדר על פי בחירת התלמיד).

התכנית תלמד בחטיבה העליונה ותועבר לתלמידי כיתות י' א ו יב'.

8. מטרת העל של התוכנית

א. הכרה והפנמה של סוגיות העוסקות בשוויון בין בני אדם, במהות אי- השוויון מקורותיו ודרכי התמודדות עמו.

ב. פיתוח רגישות ופתיחות חברתית תרבותית של התלמידים לאחר ולשונה.

ג. טיפוח תלמידים אוטונומיים, משכילים וביקורתיים המממשים את הפוטנציאל האישי הטמון בהם.

ד. חינוך לשוויון בין פרטים בחברה ולחשיבות כבוד האדם.

ה. פיתוח אסרטיביות, מנהיגות והעצמה אישית של כל תלמיד ותלמידה.

ו. עידוד לאחריות ומעורבות חברתית שיסייעו בתהליכי שינוי- אישיים וחברתיים.

ביבליוגרפיה

- ישי, (תשנ"ו), מיתוס ומציאות השוויון בין המינים: מעמד האישה בישראל. בתוך: ליסק, קני פז (עורכים), "ישראל לקראת שנות האלפיים: חברה, פוליטיקה ותרבות. מאגנס. עמ' 103-129.
- כהן, ע (2002), שוויון הזדמנויות לנשים ולגברים. בתוך: על מה, כתב עת לקידום מעמד האישה, משרד החינוך, גיליון 11.
- פרץ, מ (2006), נשים באירופה: משכילות יותר, עובדות יותר ומרוויחות פחות. פורסם באתר "הדרך למעלה, העצמה נשית".
- רדאי, שלו, ליבן קובי (עורכות), (1995), "מעמד האישה בחברה ובמשפט". שוקן, ירושלים, עמ' 20-24.
- תמיר, בן-פורת (2002), "להיחלץ מן המראה שעל הקיר". בתוך: פנים, "נשים תודעה עוצמה" מס' 22, עמ' 4-14.